

ЕФЕКТИВНИЙ СТАРТ:

ІДЕЇ З МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ
ДЛЯ ЛЕГКОГО ПОЧАТКУ РОКУ

5–9 класи

Цей путівник – практичний інструментарій для вчителів української мови та літератури, створений для швидкого й безстресового залучення учнів до навчання у вересні.

В збірнику зібрано **20 дієвих експрес-активностей**, які допоможуть м'яко відновити комунікативні зв'язки після канікул, налаштувати підлітків на продуктивну роботу, визначити цілі та провести м'яку діагностику знань без жодного оцінювального пресингу.

Зміст

 Блок 1. Комунікативні криголами: як легко зняти напругу та налаштувати клас на спілкування.

 Блок 2. Стратегії цілепокладання: інструменти для планування власної траєкторії та підвищення мотивації.

 Блок 3. Командний тренажер: ігрові механіки для ефективного згуртування та групової роботи.

 Блок 4. Інтелектуальний розігрів: експрес-вікторини для м'якого відновлення знань.

 Блок 5. Експертна рефлексія та самооцінювання: інструменти зворотного зв'язку для аналізу перших результатів.

БЛОК 1. КОМУНІКАТИВНІ КРИГОЛАМИ

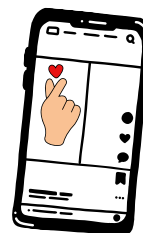
1. «Емоційний рюкзак літа» (5–7 класи)

Учні та учениці обирають одне слово (іменник чи прикметник), яке найкраще описує їхнє літо. Воно має починатися на першу літеру їхнього імені (наприклад, *Марія – море, Максим – морозиво*).

2. «Літературний ТікТок-прогноз» (7–9 класи)

Запропонуйте учнівству уявити, що українські та зарубіжні письменники з минулорічної програми протягом літа вели свої блоги. Хто б з них зібрав найбільше вподобайок і за який контент? (Наприклад: «Шевченко знімав би тренди про подорожі Черкащиною», «Франко робив би tutorіали з тайм-менеджменту»).

3. «Правда, брехня та мовна помилка» (6–9 класи)

Учень або учениця озвучує три факти про свої канікули. Два – правда, один – вигадка. Але в одному з правдивих речень має бути навмисна мовна помилка (суржик, неправильний наголос чи лексична помилка). Клас має вгадати, де брехня, а де помилка, яку треба виправити.

4. «Детектори зв'язків» (5–9 класи)

Вчитель називає два випадкових слова (наприклад: «Айфон» та «Рушник»). Завдання учнів у парах за 1 хвилину придумати історію або речення, яке логічно пов'язує ці предмети, використовуючи якомога більше прикметників.

БЛОК 2. СТРАТЕГІЇ ЦІЛЕПОКЛАДАННЯ

1. «Лист у травень» (5–9 класи)

Учнівство пише короткий лист самому собі за шаблоном: «У травні я буду пишати собою, якщо навчуся правильно...», «Моя мета на уроках літератури – прочитати...». Листи запечатуються в «капсулу часу».

2. «Мовний чек-лист суперсили» (7–9 класи)

Учням та ученицям видається бланк із переліком навичок, де вони відзначають, що вже вміють добре, а біля чого ставлять знак «плюс» – це їхня зона росту на цей семестр.

Інструкція для учня/учениці: Перед тобою перелік навичок, які ми будемо розвивати цього року. Прочитай кожну з них і постав у порожньому квадратику один із двох значків:

! «Моя суперсила» — якщо ти вже зараз робиш це впевнено і добре.

+ «Моя зона росту» — якщо ти потрібно ще прокачати цю навичку.

Моя мовна суперсила

- ☐ **Майстерність переконання:** Умію чітко формулювати власну думку та підбирати аргументи в дискусіях.
- ☐ **Антисуржик-фільтр:** Помічаю помилки, кальки та росіянізми у своєму мовленні й мовленні інших та легко замінюю їх.
- ☐ **Текстовий архітектор:** Можу логічно, послідовно та грамотно написати есе, пост для соцмереж чи офіційне повідомлення.
- ☐ **Внутрішній редактор:** Самостійно бачу та виправляю орфографічні чи пунктуаційні помилки у своїх чернетках перед тим, як здати роботу.
- ☐ **Ораторський драйв:** Не боюся виступати публічно, вмію тримати увагу аудиторії та говорити без слів-паразитів («короче», «ну», «тіпа»).
- ☐ **Мовний серфінг:** Легко орієнтуюся в сучасних змінах правопису (знаю, чому ми пишемо «проект» та «пів яблука» окремо).

Моя літературна суперсила

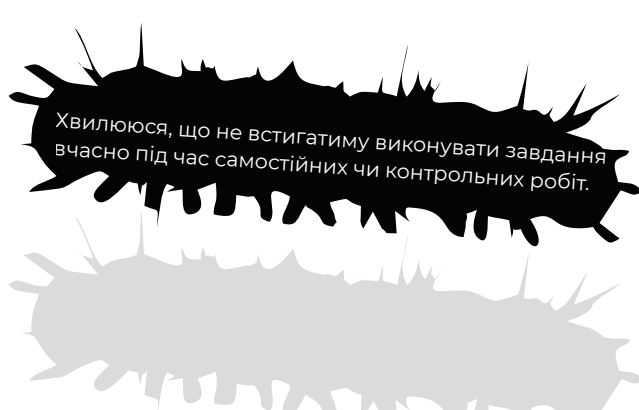
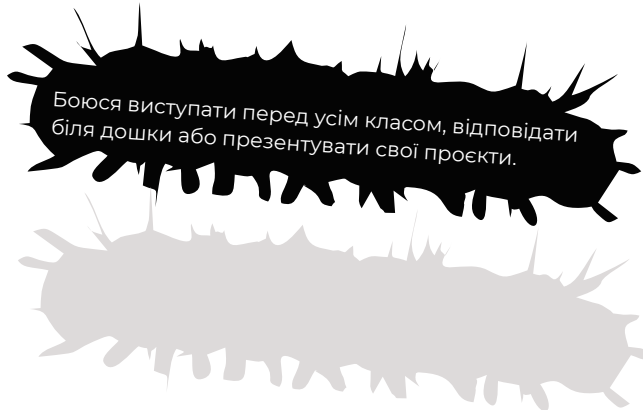
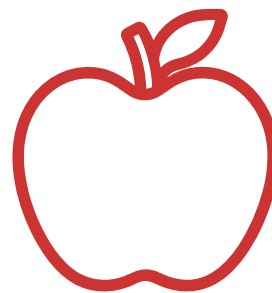
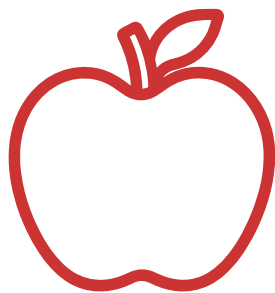
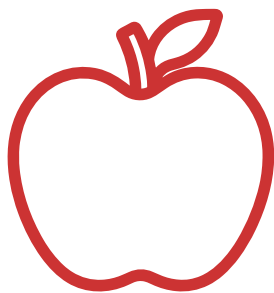
- ☐ **Рентгенівський погляд на текст:** Умію читати між рядків і знаходити прихований зміст, символи чи метафори, які закрив автор.
- ☐ **Детектив сюжетів:** Легко розплутую складні сюжетні лінії, розумію причини вчинків персонажів та можу спрогнозувати фінал твору.
- ☐ **Адвокат/Прокурор героїв:** Можу критично оцінити дії літературного персонажа, захистити його або аргументовано засудити його вибір.
- ☐ **Аналітичний радар:** Умію розрізняти літературні жанри, стилі та бачити історичний контекст, у якому написаний твір.
- ☐ **Емпатія та емоційний інтелект:** Умію відчувати настрій твору, співпереживати героям та рефлексувати над тим, як книга впливає на мої емоції.
- ☐ **Креативний сторітелінг:** Можу переосмислити класичний твір: написати фанфік, придумати альтернативну кінцівку або адаптувати сюжет під сучасність (наприклад, створити сторіс від імені персонажа).

БЛОК 2. СТРАТЕГІЇ ЦІЛЕПОКЛАДАННЯ

3. «Дерево очікувань» (5–7 класи)

На дошці намалуйте дерево без листя. Роздайте учнівству стікери-яблука (запропонуйте описати, що вони хочуть отримати від уроків мови/літератури) та стікери-гусениці (описати, чого вони бояться або що може їм заважати). Яблука клеїмо на гілки, гусениць – при корені, щоб «знешкодити» їх протягом року.

4. «Мій мовний челендж» (8–9 класи)

Учні та учениці формулюють конкретну, вимірну та реалістичну ціль для покращення своєї мови на найближчі два місяці.

Щоб челендж спрацював, ціль має відповідати трьом правилам:

1. **Конкретність** (що саме?): чітка мовна навичка або звичка.
2. **Вимірність** (як перевірити?): ти маєш чітко розуміти, чи досяг результату.
3. **Час** (коли?): визнач дедлайн (наприклад, до кінця осінніх канікул).

БЛОК 3. КОМАНДНИЙ ТРЕНАЖЕР

1. «Словесний дженга-пазл» (5–7 класи)

Робота в групах по 4-5 осіб. Кожній групі видається набір слів, з яких потрібно зібрати відоме прислів'я чи цитату письменника. Але 2-3 слова в наборі — «зайві» (з іншого крилатого вислову). Групи мають скооперуватися і знайти, у кого з сусідів є їхні слова, та обмінятися ними без слів (тільки жестами).

Конверт Команди 1

хто	своєї	себе	учити
мови	хай	любить	

Хто мови своєї цурається, хай себе соромиться.

Конверт Команди 2

соромиться	себе	вчитися	
а	дурень	цурається	розумний

Розумний любить вчитися, а дурень – учити.

Конверт Команди 3

птицю	стає	по	а
людину	мові	не	роботи

Птицю пізнають по пір'ю, а людину – по мові.

Конверт Команди 4

слово	стріла	а
глибоко	по	людина

Слово – не стріла, а глибоко ранить.

Конверт Команди 5

птах	без	ранить
крилами	друзями	а

Птах сильний крилами, а людина – друзями.

Конверт Команди 6

день	сильний	пір'ю
роком	пізнають	

Без роботи день роком стає.

2. «Редактори хаосу» (6–9 класи)

Командам дається текст (цікавий сучасний факт, мем чи пост відомого блогера), де повністю відсутні розділові знаки, а слова злилися. Завдання — за 3 хвилини повернути тексту «читабельний» вигляд. Перемагає команда, яка найшвидше відновить логіку тексту.

*друзі привіт уявляєте вчора я піднявся на гору і поверла
ценайвищаточка українських карпат краєвид простонереально
мирозналили багаття варили бограчі співали пісень під ітару
чибулих тось із васта мов'язковонапишіть мені у директ бо це мега круто*

БЛОК 3. КОМАНДНИЙ ТРЕНАЖЕР

3. «Експедиція: Капсула часу» (8–9 класи)

Дискусійна гра. Кожна команда отримує картку з іменем персонажа з раніше вивчених творів.

Легенда для команд: Людство вирушає в експедицію для заселення нової планети. На борту космічного корабля є лише три вільних місця для персонажів української літератури, які мають допомогти екіпажу відбудувати гармонійне суспільство та зберегти наш культурний код. За 5 хвилин обговоріть у команді та захистіть свій вибір перед класом: чому саме ваші герої летять у космос?

Захар Беркут (І. Франко)

Знає, як об'єднувати громаду навколо спільної мети, розбирається в справедливих законах та управлінні.

Чіпка Варениченко

(Панас Мирний)

Має неймовірну працьовитість та загострене почуття справедливості, легко піддається емоціям.

Маруся Чурай (Л. Костенко)

Берегиня емоційного та пісенного коду. Вміє надихати словом, піднімати бойовий дух та лікувати душі мистецтвом.

Наталка Полтавка

(І. Котляревський)

Розумна, кмітлива, вірна своїм принципам, майстерно знаходить компроміси.

4. «Сторітелінг в один дотик» (5–9 класи)

Клас ділиться на команди. Перший учасник каже одне речення (зав'язку сюжету, наприклад: «Одного разу Тарас Шевченко потрапив у 2026 рік...»). Наступний має продовжити, використовуючи сполучник *але*, третій – *тому*, четвертий – *на щастя*. Історія має бути логічно завершеною.

БЛОК 4. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ РОЗІГРІВ

1. «Емодзі-загадки» (5–9 класи)

На слайді або дошці за допомогою смайликів закодовано назви відомих творів або українські фразеологізми. Хто перший розгадає – отримує бонусний бал.

1			– Задерти носа
2			– Крокодилячі сльози
3			– Тримати язика за зубами
4			– Накивати п'ятами
5			– Родити з мухи слона

1			– «Фарбований лис»
2			– «Кайдашева сім'я»
3			– «Intermezzo»
4			– «Маленький принц»
5			– «Мобі Дік»

Запропонуйте учнівству поділитися на команди і самостійно підготувати по 3-5 таких загадок.

2. «Мовний Kahoot без гаджетів» (5–7 класи)

Вчитель зачитує короткі твердження. В учнівства є чотири картки:

1. У якому слові КІЛЬКІСТЬ БУКВ більша, ніж звуків?

- Маяк
- Джміль
- Щука
- Ягода

2. Який із цих фразеологізмів означає «нажахати» або «сильно налякати»?

- Задерти носа
- Нагнати страху
- Пекти раків
- Накивати п'ятами

3. Знайдіть слово, у якому ПРАВИЛЬНО поставлено наголос:

- Випáдок
- Черговíй
- Квартáл
- Читáння

4. У якому слові на місці пропуску треба писати АПОСТРОФ?

- Мор..як
- Бур..як
- Св..ято
- Солов..ї

5. Яке з цих слів є АНТОНІМОМ до слова «лагідний»?

- Тихий
- Лютий
- Спокійний
- Добрий

6. Яка частина мови відповідає на питання «Скільки?» або «Котрий?»

- Іменник
- Прикметник
- Числівник
- Дієслово

7. Виберіть речення, у якому вжито ПОРІВНЯННЯ:

- Хлопець біг, бо поспішав.
- Дівчина співає, мов соловейко.
- На небі світить яскраве сонце.
- Кіт спить на теплому підвіконні.

8. Яка значуща частина слова стоїть ПЕРЕД КОРЕНЕМ?

- Суфікс
- Закінчення
- Префікс
- Основа

9. Знайдіть СИНОНІМ до слова «кричати»:

- Мовчати
- Галасувати
- Шепотіти
- Думати

10. Яка з цих форм дієслова є ДІЄПРИСЛІВНИКОМ?

- Написаний
- Написавши
- Писати
- Напишу

БЛОК 4. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ РОЗІГРІВ

1. Як називається художнє перенесення ознак живої істоти на предмети чи явища природи?

- Епітет
- Порівняння
- Персоніфікація (уособлення)
- Гіпербола

2. У фразі «козацька кров», «золоте серце» чи «кришталева сльоза» виділені слова є...

- Епітетами
- Гіперболами
- Порівняннями
- Повторами

3. Художнє перебільшення властивостей, розмірів або дій персонажа – це:

- Метафора
- Гіпербола
- Риторичне запитання
- Епітет

4. Який жанр літератури обов'язково містить алегорію та має повчальний висновок?

- Оповідання
- Повість
- Байка
- Міф

5. Чим великий прозовий твір відрізняється від звичайного невеликого оповідання?

- Він пишеться тільки віршами
- Має багато персонажів і кілька складних сюжетних ліній
- У ньому немає художніх засобів
- Його автором завжди є народ

6. Як називається прихований зміст твору, коли одне явище зображується через інше?

- Алегорія
- Порівняння
- Гіпербола
- Персоніфікація

7. Прочитайте рядок: «А очі, як волошки в житі». Який художній засіб тут використано?

- Епітет
- Метафора
- Порівняння
- Звертання

8. Який літературний жанр поєднує в собі ознаки і поезії (пишеться віршованою формою), і прози (має чіткий напружений сюжет, часто з казковими чи історичними мотивами)?

- Оповідання
- Ліричний вірш
- Балада / Поема
- Комедія

9. Невеликий за обсягом прозовий твір про одну-дві події з життя головного героя – це:

- Повість
- Оповідання
- Роман
- Міф

10. Усна народна творчість має ще одну назву – це:

- Класицизм
- Фольклор
- Реалізм
- Модернізм

3. «Мемологія» (5–9 класи)

Запропонуйте учнівству створити власні мему, пов'язані з новим правописом або з прочитаними текстами.

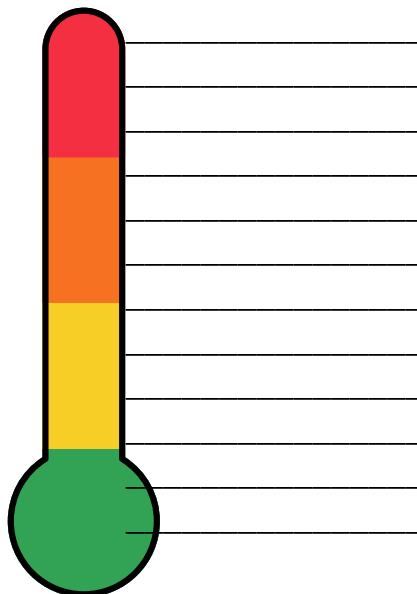

БЛОК 5. ЕКСПЕРТНА РЕФЛЕКСІЯ ТА САМООЦІНЮВАННЯ

1. «Мовна термометрія» (5–9 класи)

Наприкінці першого уроку учні малюють на полях зошита шкалу-термометр від 1 до 12 градусів. Вони ставлять позначку, наскільки комфортно вони почувалися під час виконання мовних завдань і наскільки впевнені у своїх силах зараз.

2. «Сенкан уроку» (6–9 класи)

Учні підбивають підсумок першої зустрічі, складаючи класичний сенкан:

Іменник (Тема, наприклад: «Урок»).

Два прикметники (Який він був?).

Три дієслова (Що ми робили?).

Фраза-враження (З чотирьох слів).

Іменник-синонім (Висновок).

3. «Квиток на вихід» (5–9 класи)

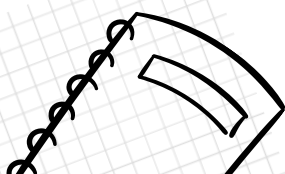
Наприкінці заняття учні залишають на столі вчителя маленький папірець, де написано відповіді на три-чотири запитання:

Квиток_на_вихід

Ім'я:
Дата:

- Сьогодні я вивчив(-ла) _____
- Найбільше на уроці мені сподобалося _____
- Сьогодні я відчуваю _____
- Мені варто опрацювати _____

**Долучайтесь
до спільноти у Facebook**

**Долучайтесь
до вайбер-спільноти**

